RIIGIKOGU KANTSELEI ÕIGUS- JA ANALÜÜSIOSAKOND

Noorte vajadused ja võimalused kiiresti muutuvas maailmas

Nr 15 10.11.2026

Noortelt oodatakse kiiresti muutuvas maailmas üha rohkem iseseisvust, kohanemisvõimet, vastutust ja valmisolekut ühiskonna kujundamises osaleda. **Küsimus on, kas nende ootustega käivad kaasas ka arengutingimused, keskkonnad, ressursid ja tegelik otsustusruum, mis võimaldavad noortel neid ootusi täita.** Teemaleht vaatleb Eesti noorte olukorda ning seda, mis toetab nende arengut, millistes keskkondades see toimub, kui kättesaadavad need võimalused on ja kuivõrd saavad noored ise oma elu ja tulevikku kujundada. Vaadeldud uuringud osutavad, et noorte arengut ei määra ainult teadmised ja oskused, vaid ka kuuluvus, toetavad suhted, võimalus katsetada ja eksida, tähenduslikud arengukeskkonnad ning tegelik tegutsemis- ja otsustusruum. Samal ajal ei pruugi poliitikas seatud eesmärgid alati kattuda sellega, mida noored ise oma kogemustes oluliseks peavad.

Muutuv maailm, muutuvad ootused

Tänaste noorte jaoks ei ole kiired tehnoloogilised ja ühiskondlikud muutused erand, vaid osa igapäevaelust. Eestis kasutab ligikaudu **98% 9–16-aastastest internetti iga päev**. Generatiivset tehisaru on kasutanud neist umbes **kaks kolmandikku**, 13–16-aastaste seas juba ligikaudu neli viiendikku (Kalmus jt, 2026). Digikeskkond ei ole noorte jaoks ammu enam paralleelmaailm. Seal õpitakse, suheldakse, otsitakse infot, kujundatakse suhteid ja maailmapilti ning üha rohkem kasutatakse tehnoloogiat ka õppimise, info töötlemise ja soovituste saamise abivahendina.

Tunne, et maailm muutub enneolematu kiirusega, ei ole siiski uus. August Meikop kirjutas juba 1927. aastal, et **„elame enneolematu edu ajajärgul"**. Masinate, tööstuse, elektri, telefoni, raadio, auto ja lennuki kiire levik tõi kaasa olulise pöörde ühiskonna elukorralduses ning tõstatas küsimuse, kas inimese vaimne ja moraalne areng suudab tehnoloogiliste muutustega sammu pidada. Tema vahendatud küsimus kõlas lõpuks lihtsalt: **„Mida vastavad noored sellele?"** (Meikop, 1927, lk 4–5). Sajand hiljem on tehnoloogiad teised, kuid küsimus on üllatavalt sarnane. **Uus on olukord, milles tänased noored sellele vastama peavad.**

Samas ei oodata noortelt üksnes muutustega kohanemist. *Noortevaldkonna arengukava 2021–2035* visioonis on noored **võimestatud muutma kogukonda ja riiki** ning Arenguseire Keskuse 2026. aasta autonoomiauuring rõhutab ootust, et tuleviku noored oleksid iseseisvad, motiveeritud, tegutsemisjulged ja ühiskonnas kuuldavad (Haridus- ja Teadusministeerium, 2021b; Vallistu jt, 2026). **Mida vajavad noored selleks, et kiiresti muutuvas maailmas areneda, toime tulla ja ise tulevikku kujundada?** Kas koos kasvavate ootustega loome neile ka piisavalt ruumi õppida, katsetada, eksida, kuuluda, otsustada ja vastutada?

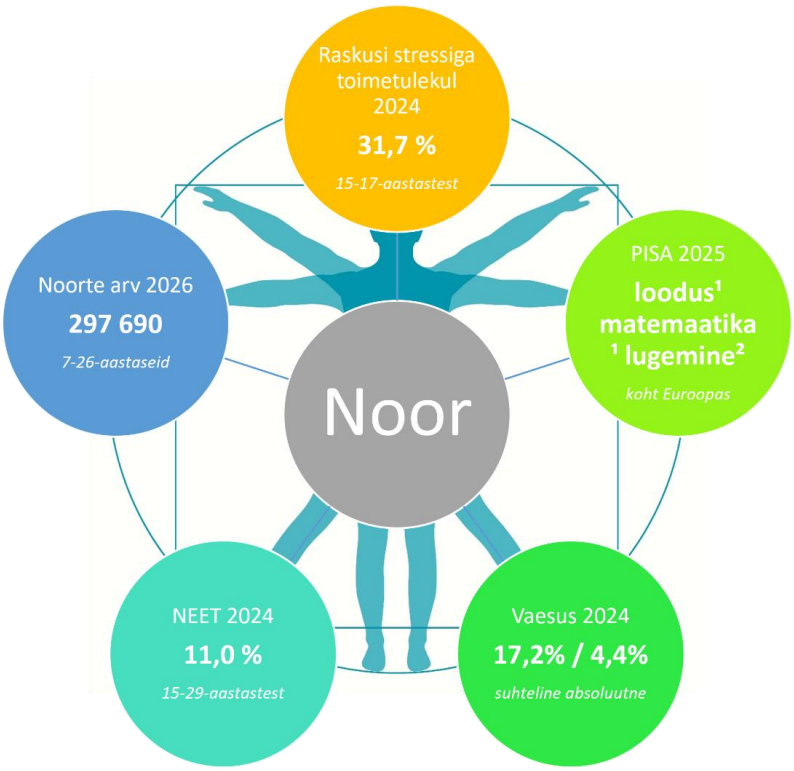
Eesti noorte profiil

Eestis elas 2026. aasta alguses **297 690 7–26-aastast noort**, kes moodustasid 21,9% rahvastikust. Noorte arv ja osakaal on viimastel aastatel kasvanud, kuigi pikemas vaates rahvastik vananeb ja nooremate põlvkondade osakaal väheneb (Statistikaamet, i.a.). Samal ajal kuuluvad Eesti 15-aastaste õpitulemused jätkuvalt maailma parimate hulka. PISA 2025 järgi oli Eesti loodusteadustes ja matemaatikas Euroopas esimesel ning lugemises teisel kohal (Haridus- ja Teadusministeerium, 2026b; OECD, 2026).

Heade õpitulemuste taustalt kumab läbi noorte haavatavus. Suhtelises vaesuses elas 2024. aastal **17,2% 7–26-aastastest** ja absoluutses vaesuses 4,4% (Statistikaamet, i.a.). **15–29-aastaste mittetöötavate ja mitteõppivate ehk NEET-staatuses noorte osakaal on püsinud viimastel aastatel ligikaudu 10–11% juures**, mis tähendab suurusjärgus 23 000 noort (Haridus- ja Teadusministeerium, 2026a). Värske laste vaimse tervise uuring näitab omakorda, et **31,7% 15–17-aastastest kogeb üsna või väga sageli raskusi stressiga toimetulekul** (Eesti laste vaimse tervise uuringu konsortsium, 2024).

Need näitajad ei kirjelda üht ja sama noort ega üht vanuserühma, kuid koos annavad need üsna selge pildi. **Eesti noorte olukorda iseloomustavad ühtaegu väga kõrged saavutused ja märkimisväärne haavatavus.** Seetõttu ei piisa küsimusest, kas noored saavad hakkama. Olulisem on küsida, **mis aitab noortel areneda nii, et nad suudavad kasutada oma võimalusi, tulla toime raskustega ja kujundada ise oma elu ning tulevikku.**

Joonis 1. Eesti noorte profiil valitud näitajate põhjal[1]

Allikad: Statistikaamet (i.a.); Haridus- ja Teadusministeerium (2026a, 2026b); OECD (2026); Eesti laste vaimse tervise uuringu konsortsium (2024).

Mis aitab noortel hästi areneda?

Head arengut ei määra üksnes see, mida noored teavad või oskavad. Positiivse noorte arengu käsitluses korduvad **turvalisus ja kuuluvus, tähenduslikud suhted eakaaslaste ja täiskasvanutega, võimalus ise panustada ja katsetada, kogeda oma võimekust ja saavutusi, kujundada väärtusmaailma ning uskuda oma võimalustesse** (Rannala ja Dibou, 2020). Need põhimõtted haakuvad ka sellega, mida noored ise oma kogemustes oluliseks peavad. Viies Euroopa riigis aastatel 2016–2018 korraldatud noorsootöö mõju hindamise uuringus paluti noortel kirjeldada kõige olulisemat muutust, mida nad ise noorsootöös osalemisega seostasid (Ord jt, 2018). Noorte kirjeldustes kordusid uued kogemused ja sõprussuhted, suhtlemisoskuse ja enesekindluse kasv ning tegevuse kaudu õppimine. Uuringu hilisem 844 noore narratiivi võrdlus tõi eriti selgelt esile **sõpruse ja sotsiaalsete suhete tähtsuse**, mis oli noorte kogemustes märksa nähtavam kui Euroopa noortepoliitika dokumentides noorsootööle seatud eesmärkides (Ord jt,

[1] *Märkus.* Näitajad käsitlevad eri vanuserühmi ega kirjelda üht ja sama noort.

2022). **See on oluline meeldetuletus, et noortele suunatud poliitika eesmärgid ei pruugi alati kattuda sellega, mida noored ise oma kogemustes väärtuslikuks peavad.**

Turvaline arengukeskkond ei tähenda, et noored ei tohiks eksida. Arenemine eeldab ka võimalust proovida, katsetada, saada tagasisidet, tehtut mõtestada ja uuesti proovida. Positiivse noorte arengu käsitluses seostub eneseavastamine otseselt eksperimenteerimisega ning Eesti noortekeskse lähenemise uuringus tõid nii noored, noorsootöötajad kui ka noorsootöö korraldajad esile, et võimalus eksida ja vigadest õppida on noorte jõustamisel oluline (Rannala ja Dibou, 2020; Rämmer jt, 2022). **Metcalfe'i (2017) õppimispsühholoogia ülevaade näitab, et eksimusest õppimine ei sünni veast endast, vaid vajab tagasisidet ja võimalust oma mõttekäiku analüüsida.** See ei tähenda piiride või vastutuse puudumist. Vastupidi, vastutust saab õppida siis, kui noortel on võimalus ise valikuid teha, erinevaid lahendusi proovida ning teinekord ka eksida ja oma vigadest õppida.

Siit tuleb veel üks oluline arengutingimus. **Noortel peab olema päris tegutsemis- ja otsustusruum.** See ruum ei ole kõigile võrdselt kättesaadav. Noortel, kellel on perekonna tugi, toimivad võrgustikud ja majanduslik turvatunne, on rohkem ruumi katsetada, eksida ja suunda muuta. Ilma sellise toeta võib samade valikute hind olla märksa kõrgem (Vallistu jt, 2026).

Toetavad suhted, turvaline katsetamisruum ja võimalus ise tegutseda ei teki abstraktselt. Siit jõuame järgmise küsimuseni. **Millistes keskkondades saavad noored neid kogeda ning ise tegutseda ja jõukohast vastutust võtta?**

Kus noored arenevad ja õpivad?

Õppimine ja areng ei piirdu ühe asutuse ega õppevormiga. *Noortevaldkonna arengukava 2021–2035* seob noorte arengu kooli, pere ja kogukonnaga (Haridus- ja Teadusministeerium, 2021b). Mõte õppijast aktiivse osalisena ja keskkonnast arengut kujundava tegurina ei ole uus. Johannes Käis pidas oluliseks õpilase iseseisvat vaimset tööd, aktiivsust ja osalemist (Käis, 2018). Montessori käsitluses kujundatakse keskkond teadlikult nii, et noortel oleks eakohane vabadus ise tegutseda, teha valikuid ja võtta järjest suuremat vastutust (Montessori, 2007). Sarnased rõhuasetused on nähtavad ka tänases Eesti hariduspoliitikas. *Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035* seab eesmärgiks õppijast lähtuva õppe, õppija kasvava vastutuse ning õpetaja toetaja ja mentori rolli. Arengukava käsitleb õppimist eri keskkondades ning formaal-, mitteformaal- ja informaalõppe seoseid (Haridus- ja Teadusministeerium, 2021a). **Küsimus ei ole seega ainult selles, kus noored viibivad, vaid millise arenguruumi see keskkond neile loob.**

Seda näitavad ka erinevates Eesti noorsootöö keskkondades kogutud noorte enda kirjeldused. 2021. aasta noortekeskuste mõju hindamise jätkuprojektis koguti kaheksas omavalitsuses 272 noore lood nende endi kogetud muutustest. Neis kordusid muu hulgas suurem suhtlemisjulgus ja -oskus, uued sõbrad ja tuttavad, enesekindlus ning algatusvõime (Taru, 2021). 2025. aasta laagrite mõju hindamises osales kuues laagris 162 noort. Ka seal tõusid esile suhtlemisoskus ja uute sõprade leidmine ning noored seostasid neid vahetu suhtlemise, meeskondlike tegevuste ning sõbraliku ja pingevaba keskkonnaga (Villum, 2026). **Need kaks uuringut ei tõesta, et just keskkond põhjustas kirjeldatud muutused, kuid näitavad, et erinevalt korraldatud keskkondades seostavad noored oma kogemustega osaliselt samu arengulisi muutusi.**

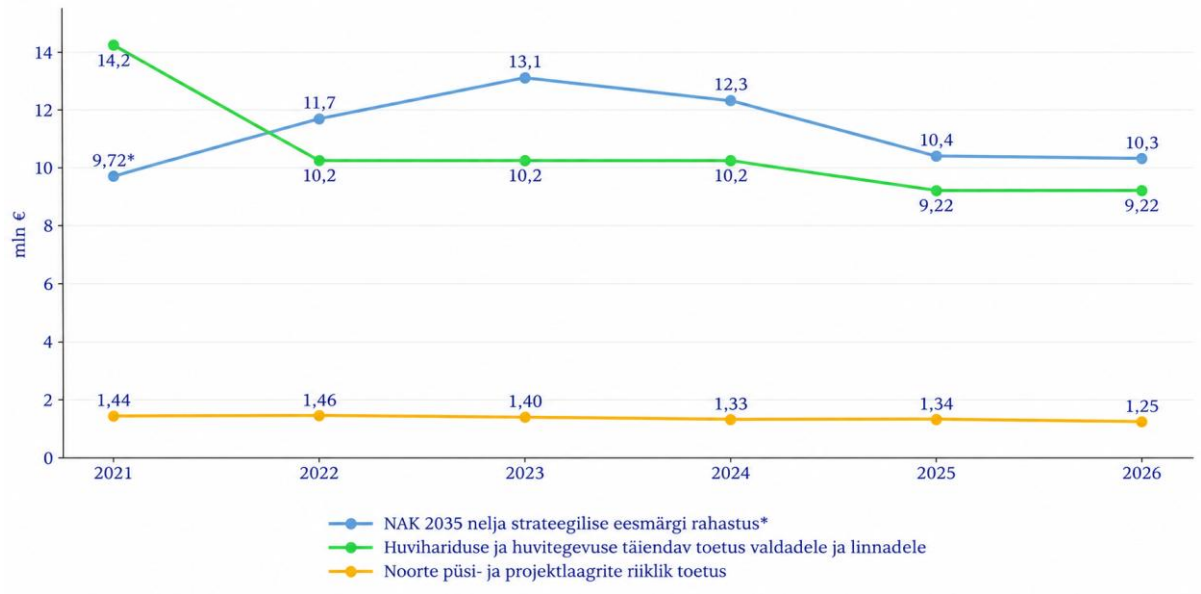
Seetõttu ei määra arenguvõimalust ainult tegevuse nimetus või see, kas seda peetakse ametlikult õppimiseks. Oluline on ka see, **mida noored selles keskkonnas tegelikult teha ja kogeda saavad**. Kas neil on võimalik olla eakaaslastega, tegutseda oma huvist lähtudes, proovida, midagi koos teha, saada tagasisidet ja võtta jõukohast vastutust? Siin muutub küsimus **„kus saavad noored lihtsalt olla noored"** väga praktiliseks. Selline aeg ja ruum ei ole arengust eraldi seisev paus, vaid võib ise olla keskkond, kus kujunevad suhted, eneseusk, oskused ja valmisolek tegutseda.

Arendavate keskkondade olemasolust üksi siiski ei piisa, kui ligipääs neile sõltub tugevalt noorte elukohast, perede võimalustest või muust taustast. Ka noortevaldkonna arengukava seab eesmärgiks vähendada vaesuse ja teiste ebavõrdsete olude mõju noorte arenguvõimalustele (Haridus- ja Teadusministeerium, 2021b). Sama küsimus puudutab digikeskkonda. Laagrite 2025. aasta mõju hindamises nimetati vähest nutiseadmete kasutamise võimalust ühe suhtlemist toetava tegurina, kuid samal ajal tõid noored esile vahetu suhtlemise vajaduse, meeskondlikud tegevused ja sõbraliku keskkonna (Villum, 2026). Sellest ei saa järeldada, et tehnoloogia piiramine

iseenesest noorte arengut toetab. **Kui tahame, et noored veedaksid mõnes digikeskkonnas vähem aega, tuleb küsida ka, millise tähendusliku alternatiivi me neile selle asemele pakume ja kas see on neile tegelikult kättesaadav.**

Arendavate keskkondade kättesaadavus on ka ressursiküsimus. Riigieelarves ei ole üht rida, mis näitaks kogu noortevaldkonna rahastust, kuid mitme otseselt noorte arenguvõimalusi toetava meetme nominaalne rahastus on viimastel aastatel vähenenud. Näiteks oli KOVidele suunatud huvihariduse ja huvitegevuse riiklik toetus 2020. aastal 14,25 miljonit eurot ja 2026. aastal 9,225 miljonit eurot. Noorte püsi- ja projektlaagrite riiklik toetus oli 2022. aastal ligikaudu 1,46 miljonit eurot ning 2026. aastaks kavandatud toetus on 1,25 miljonit eurot (Rahandusministeerium, 2020, 2025; Villum, 2026; Haridus- ja Noorteamet, 2026). Rahastuse vähenemine annab põhjust küsida, kas noortele seatud ootuste ja nende ees seisvate väljakutsetega kaasneb piisav investeering keskkondadesse, inimestesse ja võimalustesse ning kas on võimalik jälgida, kuidas kavandatud ressurss jõuab poliitika eesmärgist noorte tegelike võimalusteni.

Joonis 2. Noortevaldkonna valitud riiklikud rahastusnäitajad 2021–2026.

Allikad: Rahandusministeerium (2020, 2025); Haridus- ja Teadusministeerium (2026a); Haridus- ja Noorteamet (2026); Villum (2026).

Kas noored valmistuvad tulevikuks või kujundavad seda ise?

Kui ootame noortelt iseseisvust, vastutust, kriitilist mõtlemist ja valmisolekut tulla toime maailmaga, mida me veel täpselt ei tunne, tekib küsimus, **kus ja millal saavad nad neid võimeid päriselt kasutada.** Vastutust ja otsustusvõimet ei saa õppida ainult teoorias. Neid tuleb kogeda ja praktikas harjutada.

Arenguseire Keskuse 2026. aasta uuring *Noorte iseseisvus ja otsustusõigus Eestis* eristab kahte mõistet, mida sageli segi aetakse. **Autonoomia tähendab otsustusruumi ja võimaluste olemasolu, agentsus aga võimet neid võimalusi tegelikult kasutada ning oma elu ja keskkonda mõjutada** (Vallistu jt, 2026). Rohkem õigusi, valikuid või osaluskanaleid ei taga seega iseenesest suuremat tegutsemisvõimet. Uuringu üks keskseid järeldusi on, et formaalne autonoomia ei muutu automaatselt agentsuseks. Oluline on, kas noortel on teadmised, enesekindlus ja tugi, et neid võimalusi kasutada ning oma elu suunda mõjutada (Vallistu jt, 2026). **Autonoomia ei tähenda noorte üksi jätmist.**

Sama eristus kehtib osaluse puhul. Noortekeskse lähenemise käsitluses ei tähenda tegelik osalus üksnes seda, et noortelt küsitakse arvamust. Noored peavad saama vajalikku infot, olema ära kuulatud, saama oma ettepanekutele tagasisidet ning osalema neid puudutavate tegevuste ja teenuste eesmärkide, korralduse ja hindamise kujundamises (Rämmer jt, 2022). Arenguseire Keskuse uuring jõuab ühiskondliku osaluse puhul sarnase järelduseni. Noorte sisendil peab olema selge tee otsusteni ning neil peab olema võimalus mitte ainult reageerida täiskasvanute sõnastatud

küsimustele, vaid ka ise probleeme määratleda ja lahendusi kujundada (Vallistu jt, 2026). **Kaasamine, millel puudub nähtav mõju otsustele, võib vähendada noorte motivatsiooni edaspidi osaleda.**

Noored ei ole ainult tulevased täiskasvanud. Noortekeskne lähenemine käsitleb noori juba praegu teadlike ja aktiivsete ühiskonnaliikmetena, mitte üksnes inimestena, keda valmistatakse ette hilisemaks eluks. See tähendab nende õiguste ja väärtustega arvestamist ning võimalust oma elu ja ümbritsevat mõjutada (Rämmer jt, 2022). Tulevikuks ettevalmistamine ja selle kujundamises osalemine ei ole vastandid. Noored vajavad juba praegu võimalust neile tähenduslikes küsimustes otsustada, vastutada ja tegutseda ning selleks vajalikku tuge. **Kas valmistame noori ainult ette maailmaks, mille täiskasvanud on juba loonud, või anname neile võimaluse seda ise kujundada?**

Kokkuvõte

Noorte arengut kiiresti muutuvas maailmas ei määra ainult teadmised, oskused või valmisolek muutustega kohaneda. Sama olulised on kuuluvus ja toetavad suhted, võimalus proovida ja eksida ning tähenduslikud keskkonnad, kus noored saavad ise tegutseda, otsustada ja võtta jõukohast vastutust. Õppimine ei toimu ainult koolis, vaid erinevates keskkondades, mille arenguline mõju sõltub sellest, milline tegelik tähendus neil noorte jaoks on.

Eesti noorte tugevate õpitulemuste kõrval vajavad tähelepanu ka nende haavatavus ja ebavõrdsed võimalused. Seetõttu ei saa noorte olukorda hinnata üksnes saavutuste ega formaalselt olemasolevate võimaluste järgi. Oluline on, kas noortel on nende kasutamiseks vajalik tugi ning oma elu puudutavates küsimustes tegelik tegutsemis- ja otsustusruum.

Küsimuseks jääb, kas poliitikas sõnastatud eesmärkide elluviimiseks on olemas ka vajalikud ressursid ja tingimused. Noortel on vaja tuge ja otsustusruumi, et teha valikuid, võtta vastutust ning oma elu ja tulevikku kujundada.

Kaur Kötsi
nõunik
kaur.kotsi@riigikogu.ee

Kasutatud allikad

- Eesti laste vaimse tervise uuringu konsortsium. (2024). *Eesti laste vaimse tervise uuring*. Tartu Ülikool, Tervise Arengu Instituut, Turu-uuringute AS. https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/0b9ed99e-b320-40a5-a587-fc6247036c00/content
- Haridus- ja Noorteamet. (2026, 28. jaanuar). *2026. aasta Haridus- ja Noorteameti eelarve jaotuse kinnitamine* (peadirektori käskkiri nr 1.1-1/26/11). https://dok.hm.ee/et/document.html?id=361e2836-245a-4494-a0dc-02b8d1fd8c43
- Haridus- ja Teadusministeerium. (2021a). *Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035*. https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2022-09/1._haridusvaldkonna_arengukava_2035_kinnitatud_11.11.21.pdf
- Haridus- ja Teadusministeerium. (2021b). *Noortevaldkonna arengukava 2021–2035*. https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2022-09/2._noortevaldkonna_arengukava_2021-2035_kinnitatud_12.08.21.pdf
- Haridus- ja Teadusministeerium. (2026a). *Haridus- ja noorteprogramm 2026–2029*. https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2026-01/Haridus-%20ja%20noorteprogramm%202026-2029.pdf
- Haridus- ja Teadusministeerium. (2026b, 8. september). *PISA 2025: Eesti õpilased on jätkuvalt Euroopa tipus*. https://hm.ee/uudised/pisa-2025-eesti-opilased-jatkuvalt-euroopa-tipus

- Käis, J. (2018). *Õpetuse alused ja teed: Üldine didaktika.* Studium. https://www.ester.ee/record=b5159590*est
- Kalmus, V., Opermann, S. ja Kurvits, R. (toim.). (2026). *EU Kids Online'i Eesti 2025. aasta uuringu esialgsed tulemused.* Tartu Ülikool, ühiskonnateaduste instituut. https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/af8e0dd2-8214-4c20-9879-0119c0d59a31/content
- Meikop, A. (1927). *Noorsooliikumisest ja noorsootööst: käsiraamat noorsooorganisatsioonidele ja kasvatus- ning vabaharidustegelasile.* ÜENÜ Keskjuhatus. http://www.digar.ee/id/nlib-digar:271234
- Metcalfe, J. (2017). Learning from errors. *Annual Review of Psychology, 68*, 465–489. https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010416-044022
- Montessori, M. (2007). *From childhood to adolescence: Including „Erdkinder" and the functions of the university.* Montessori-Pierson Publishing Company.
- OECD. (2026, 8. september). *PISA 2025 Results (Volume I): Estonia* [Country note]. https://www.oecd.org/en/publications/pisa-2025-results-volume-i-country-notes_2d4ff9ea-en/estonia_3b256c6a-en.html
- Ord, J., Carletti, M., Cooper, S., Dansac, C., Morciano, D., Siurala, L. ja Taru, M. (toim.). (2018). *The impact of youth work in Europe: A study of five European countries.* Humak University of Applied Sciences. https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2026/02/The-Impact-Of-Youth-Work.pdf
- Ord, J., Carletti, M., Morciano, D., Siurala, L., Dansac, C., Cooper, S., Fyfe, I., Kötsi, K., Sinisalo-Juha, E., Taru, M. ja Zentner, M. (2022). European youth work policy and young people's experience of open access youth work. *Journal of Social Policy, 51*(2), 303–323. https://doi.org/10.1017/S0047279421000143
- Rahandusministeerium. (2020). *2020. aasta riigieelarve seaduse seletuskiri.* https://www.fin.ee/sites/default/files/documents/2022-09/2020.aasta_riigieelarve_seaduse_seletuskiri.pdf
- Rahandusministeerium. (2025). *2026. aasta riigieelarve seaduse eelnõu seletuskiri.* https://www.fin.ee/sites/default/files/documents/2025-09/2026.%20aasta%20riigieelarve%20seletuskiri%20.pdf
- Rannala, I.-E. ja Dibou, T. (2020). Noorte arengu toetamine noorsootöö kaudu. *Noorteinfo käsiraamat: Põhjalik ülevaade noorteinfost, selle arendamisest ja kvaliteedipõhimõtetest noortega töötavatele spetsialistidele ning asutustele* (lk 5–16). Eesti Noorsootöötajate Kogu. https://www.digar.ee/id/nlib-digar:451172
- Rämmer, A., Žuravljova, M., Kivimäe, A. ja Kötsi, K. (2022). Noortekeskne lähenemine ja selle rakendamise mudel N-TELG. *Riigikogu Toimetised, 45*, 131–144. https://rito.riigikogu.ee/wordpress/wp-content/uploads/2022/06/131-144_Uuring-R%C3%A4mmer.pdf
- Statistikaamet. (i.a.). *Noorteseire juhtimislaud.* Vaadatud 23. oktoobril 2026, https://juhtimislauad.stat.ee/et/noorteseire-6
- Taru, M. (2021). Noorte lood. Teoses P. Talur (toim.), *Noortekeskuse mõju hindamine: arendusprojekti kokkuvõte ja noorte lugude analüüs* (lk 20–30). MTÜ Head Lahendused & Eesti Noorsootöötajate Kogu. https://enk.ee/wp-content/uploads/2021/06/MH-projekti-kokkuvo%CC%83te.pdf
- Vallistu, J., Tults, M. ja Laasik, R. (2026). *Noorte iseseisvus ja otsustusõigus Eestis. Trendid ja stsenaariumid aastani 2050.* Uuring. Arenguseire Keskus. https://arenguseire.ee/wp-content/uploads/2026/06/2026_noorte-iseseisvus-ja-otsustusoigus-eestis_uuring.pdf
- Villum, B. (2026). *Noorte püsi- ja projektlaagrite toetusmeetme lõpparuanne.* Haridus- ja Noorteamet. https://harno.ee/sites/default/files/documents/2026-01/Noorte%20p%C3%BCsi-%20ja%20projektlaagrite%20toetus%202025_0.pdf